

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Dok.nr. 23

Riksadvokaten
Domstoladministrasjonen
Politidirektoratet
Den norske advokatforening
Forsvarergruppen av 1977

ARKIVKOPI

Deres ref.

Vår ref.
200700035- ES AME/mbb

Dato
16.04.2008

Ikrafttredelse av lovendringer for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffeprosessen

1. INNLEDNING

Lov 7. mars 2008 nr. 5 om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte) trer i kraft 1. juli 2008, jf. kgl. res. 7. mars 2008. En utskrift av loven og et eksemplar av Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte) følger vedlagt.

Loven gjør endringer i domstolloven, lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v., rettshjelploven, straffeprosessloven, lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr og i straffegjennomføringsloven.

I punkt 2 nedenfor gis det en stikkordsmessig oversikt over særlig viktige endringer. I punkt 3 behandles ikrafttredelse av lovendringene.

I statsbudsjettet for 2008 ble det bevilget totalt 13, 35 millioner kroner for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaker. Midlene omfatter også enkelte tiltak som ikke krever lovendring. Dette gjelder for eksempel tilbud til fornærmede om samtale med aktor før hovedforhandling og oppnevning av kontaktpersoner i politiet for visse fornærmede og etterlatte, se Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 12.5 side 104 annen spalte og St.prp. nr. 1 (2007-2008) kapittel 1.2.2 side 21. Det er lagt til grunn i budsjettet at også disse tiltakene som ikke krever lovendring, skal settes i verk fra 1. juli 2008. Departementet vil vurdere om det er behov for å regulere tiltakene i påtaleinstruksen.

Postadresse
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse
Akersgt. 42

Telefon - sentralbord
22 24 90 90
Org. nr.: 972 417 831

Lovavdelingen
Telefaks
22 24 27 25

Saksbehandler
Aina Mee Ertzeid
22245384

Departementet arbeider også med andre endringer i påtaleinstruksen for å følge opp lovendringene for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling.

2. OVERSIKT OVER HOVEDPUNKTER I LOVENDRINGENE

Lov 7. mars 2008 nr. 5 gir styrkede rettigheter til fornærmede og etterlatte under behandlingen av en straffesak. Nedenfor gis en oversikt over særlig viktige endringer. Oversikten er *ikke* uttømmende. Hvis ikke annet er sagt, gjelder lovhenviisningene bestemmelsene slik de vil lyde etter ikrafttreddelsen 1. juli 2008.

2.1 Utvidelse av bistandsadvokatorordningen

Retten til bistandsadvokat utvides for fornærmede og etterlatte. Med etterlatte menes den avdøde ektefelle eller samboer, barn og foreldre i saker der noen er død som følge av en straffbar handling, jf. ny § 93 a annet ledd i straffeprosessloven.

For *fornærmede* utvides bistandsadvokatorordningen til å gjelde saker om:

- seksuell handling med barn under 16 år (straffeloven § 200 annet ledd)
- vold i nære relasjoner (straffeloven § 219)
- menneskehandel (straffeloven § 224)
- besøksforbud på grunnlag av mulig overtredelse av straffeloven § 219
- kjønnslemlestelse, jf. lov 15. desember 1995 nr. 74.

I tillegg får fornærmede rett til bistandsadvokat i alle saker der det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme eller helbred, jf. ny bokstav c i straffeprosessloven § 107 a første ledd. Det skal ikke foretas noen tilleggsvurdering av om det er behov for slik advokat, smln. gjeldende § 107 a første ledd annet punktum i straffeprosessloven. Meningen er å gi fornærmede utvidet rett til advokat i slike saker, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) side 112-113.

For *etterlatte* videreføres retten til bistandsadvokat for den som hadde foreldreansvaret i saker der noen under 18 år er død som følge av en straffbar handling, jf. straffeprosessloven § 107 a annet ledd første punktum. I tillegg innføres en regel om at bistandsadvokat kan oppnevnes for etterlatte i andre tilfeller der noen er død som følge av en straffbar handling, når særlige forhold tilsier at det er behov for det, jf. straffeprosessloven § 107 a annet ledd nytt annet punktum.

Det innføres i tillegg en skjønnsmessig regel i straffeprosessloven § 107 a nytt tredje ledd om at retten kan oppnevne bistandsadvokat i andre tilfeller der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat. Bestemmelsen er ment som en snever unntaksregel. Formålet er å fange opp tilfeller der det vil være særlig behov for advokat på grunn av særegne omstendigheter i saken, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) side 113.

2.2 Før anmeldelse

For fornærmede som vil omfattes av straffeprosessloven § 107 a første ledd ny bokstav a og b, innføres det en rett til kostnadsfri konsultasjon med advokat for å vurdere forhold av betydning for anmeldelse. En slik rett er allerede innført for saker om voldtekt og menneskehandel som særskilt rettshjelpstiltak etter rettshjelploven § 7 tredje ledd. Etter 1. juli 2008 vil retten til slik kostnadsfri konsultasjon bli lovfestet i rettshjelploven og vil gjelde for fornærmede i saker om

- de fleste seksuallovbrudd (straffeloven §§ 192-197, § 199, § 200 annet og tredje ledd)
- vold i nære relasjoner (straffeloven § 219)
- tvangsekteskap (straffeloven § 222 annet ledd)
- menneskehandel (straffeloven § 224)
- overtredelse av besøksforbud og kontaktforbud (straffeloven § 342 første ledd bokstav b jf. § 33 og § 342 første ledd bokstav c, jf. straffeprosessloven § 222 a)
- kjønnslemlestelse etter lov 15. desember 1995 nr. 74.

Dersom forholdet anmeldes, vil samtalen dekkes som en del av bistandsadvokatoppdraget. Hvis forholdet ikke anmeldes, vil samtalen dekkes som fritt rettsråd, jf. rettshjelploven § 11 første ledd nr. 6 slik den endres ved lov 7. mars 2008 nr. 5.

2.3 Under etterforskingen

Det innføres en *ny informasjonsplikt* for politi og påtalemyndighet, jf. ny § 93 e i straffeprosessloven. Politi og påtalemyndighet skal orientere fornærmede med bistandsadvokat og etterlatte i lovbestemt rekkefølge om sakens utvikling og fremdrift med mindre hensynet til etterforskingen eller andre grunner gjør det utilrådelig. Andre fornærmede skal informeres etter behov.

Det tydeliggjøres at politiets og påtalemyndighetens *taushetsplikt* ikke er til hinder for at opplysninger gis til fornærmede og etterlatte eller deres representanter, jf. endringer i straffeprosessloven § 61 c.

Det lovfestes at fornærmede og etterlatte i utgangspunktet har *rett til å være i stede i alle rettsmøter*, også om de går for lukkede dører, jf. ny § 93 c i straffeprosessloven og domstolloven § 127 nytt annet og tredje punktum. Denne retten gjelder også rettsmøter under etterforskingen. De fornærmede og etterlatte som har bistandsadvokat, vil bli varslet om rettsmøter under etterforskingen gjennom advokaten, jf. ny § 93 b i straffeprosessloven og endringer i straffeprosessloven §§ 107 c og 243.

Kretsen som har krav på *dokumentinnsyn* utvides til å gjelde også etterlatte i lovbestemt rekkefølge. Bistandsadvokatens innsynsrett blir lovfestet, og alle innsynsberettigede gis adgang til å bringe avslag på dokumentinnsyn inn for retten til avgjørelse, jf. endringer i straffeprosessloven § 242.

2.4 Særlig om avhør av mindreårige

Aldersgrensen for bruk av *dommeravhør* heves fra 14 til 16 år, jf. endringer i straffeprosessloven §§ 234, 239 og 298. Barn mellom 14 og 16 år skal imidlertid kunne forklare seg under hovedforhandlingen hvis de ønsker det, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 9.5.1.1 side 53 annen spalte.

Straffeprosessloven § 122 om *fritak for vitneplikt* på grunnlag av nært slektskap med siktede endres slik at regelen ikke gjelder for fornærmede eller vitner under 12 år. For barn over 12 år skal regelen gjelde på vanlig måte, og det er barna selv som skal ta stilling til om de ønsker å påberope seg fritaksretten, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 9.5.2.4 side 58 første spalte.

2.5 Forberedelse til hovedforhandling

Etterlatte i lovbestemt rekkefølge skal *varsles om at det er tatt ut tiltale* og at de kan gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jf. endringer i straffeprosessloven § 264 a første ledd.

Fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat gis en formalisert rett til å *foreslå supplerende bevisførsel* om straffekravet, jf. nytt annet ledd i straffeprosessloven § 264 a. Avslår påtalemyndigheten å føre beviset, kan spørsmålet bringes inn for retten til avgjørelse.

Retten til *dokumentinnsyn* utvides til å gjelde etterlatte i lovbestemt rekkefølge, jf. straffeprosessloven § 264 a tredje ledd. Videre oppheves begrensningen i innsyn grunnet skade eller fare for sakens behandling ved retten.

Etterlatte i lovbestemt rekkefølge skal *varsles om hovedforhandlingen* dersom de ikke orienteres på annen måte, jf. straffeprosessloven § 275 fjerde ledd.

Bistandsadvokaten skal varsles om *bevisopptak* til hovedforhandling og gis samme stilling under bevisopptaket som under hovedforhandling, jf. endringer i straffeprosessloven §§ 271 og 243.

Straffeprosessloven § 272 får et nytt femte ledd om at visse *prosessuelle spørsmål bør søkes avklart før hovedforhandling*. Dette gjelder spørsmål om siktede eller andre personer skal pålegges å forlate rettssalen mens et vitne eller en medsiktet blir avhørt, om saken helt eller delvis skal føres for lukkede dører og med referatforbud og om pådømmelsen av sivile krav skal utsettes etter straffeprosessloven § 431.

Det innføres også nye regler om forberedelsen av sivile krav, jf. ny § 264 b i straffeprosessloven og endringer i straffeprosessloven §§ 252 og 265, se punkt 2.9 nedenfor.

2.6 Hovedforhandling

Fornærmede og etterlatte skal gis *anledning til å være til stede* under hele hovedforhandlingen, også før egen forklaring gis, jf. endringer i straffeprosessloven § 129.

Det innføres nye regler om *forklaringsrekkefølgen*. I saker med bistandsadvokat skal fornærmede forklare seg før tiltalte, jf. ny § 289 a i straffeprosessloven.

I saker med bistandsadvokat gis fornærmede og etterlatte visse *aktive prosessuelle rettigheter* under hovedforhandlingen. Bistandsadvokaten gis *rett til å stille spørsmål til tiltalte, vitner og sakkyndige*, jf. ny § 291 a i straffeprosessloven. Retten er knyttet til straffesaken og gjelder uavhengig av om det fremmes sivile krav i saken, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) side 119.

Fornærmede og etterlatte med bistandsadvokat vil få *rett til å kommentere bevisførselen* underveis, jf. straffeprosessloven § 303 nytt annet og tredje punktum og til å komme med en *sluttbemerkning*, jf. straffeprosessloven § 304 første ledd tredje punktum. Det er forutsatt i forarbeidene at disse rettighetene utøves under kyndig veiledning av bistandsadvokaten, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 9.8.5.3 side 76 og 9.8.5.4 side 77.

Etterlatte som ikke skal vitne, skal likevel gis rett til å gi en fremstilling av hvilke konsekvenser den handlingen som straffesaken gjelder, har medført for vedkommende, jf. ny § 303 a i straffeprosessloven. Fornærmede og etterlatte som skal vitne, forutsettes gitt slik adgang i forbindelse med sin vitneforklaring, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 9.8.4 side 74 første spalte.

Det innføres nye regler i lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v. som gir fornærmede med bistandsadvokat og etterlatte *rett til godtgjøring* som vitner for hele den tiden de er til stede under hovedforhandlingen. En slik rett gis også til søsken og steforeldre i saker der noen er død som følge av en straffbar handling. Også adgangen til godtgjøring for ledsagere blir utvidet.

Retten skal sørge for at dommen snarest mulig blir meddelt bistandsadvokaten og fornærmede som har fått avgjort sivile krav, jf. nytt fjerde ledd i straffeprosessloven § 43. Retten gis mulighet til å utsette offentliggjøring av avgjørelsen før den er meddelt fornærmede og etterlatte i lovbestemt rekkefølge, jf. endring i domstolloven § 130 annet ledd første punktum.

2.7 Tilståelsessaker

Fornærmede med bistandsadvokat vil få visse utvidede rettigheter i saker som pådømmes etter straffeprosessloven § 248. Departementet pekte i Ot.prp. 11 (2007-2008) kapittel 9.9.4 side 81 første spalte på at saker hvor fornærmede har krav på bistandsadvokat, vil utgjøre en svært liten andel av forhold som avgjøres ved

tilståelsesdom, men at behandlingen i disse tilfellene kan ha stor betydning for fornærmede. Departementet understreket samme sted at fornærmedes interesser bør tas i betraktning i vurderingen av om en sak bør behandles som tilståelsessak, men mente det ikke var nødvendig å lovfeste dette.

I tilståelsessaker der fornærmede har bistandsadvokat, skal fornærmede gjennom advokaten få *underretning om påtalemyndighetens begjæring* om tilståelsesdom og *varsles om rettsmøtet*, jf. straffeprosessloven § 248 nytt femte ledd.

Fornærmede gis videre *lovfestet klagerett over siktelsens innhold*, jf. straffeprosessloven § 59 annet ledd nytt annet punktum.

Bistandsadvokaten skal gis *anledning til å uttale seg før saken blir tatt opp til doms*, jf. straffeprosessloven § 248 tredje ledd nytt annet punktum. Departementet forutsatte at bistandsadvokaten også vil gis anledning til å stille supplerende spørsmål til tiltalte der dette er nødvendig for sakens opplysning, men anså det ikke nødvendig å lovfeste dette, se Ot.prp. nr. 11 (2007-288) kapittel 9.9.4 side 81 annen spalte.

Fornærmede med bistandsadvokat gis mulighet til å *fremme sivile krav* etter straffeprosessloven § 428 også i saker som pådømmes etter straffeprosessloven § 248, se straffeprosessloven § 428 første ledd nytt tredje punktum.

For å ivareta siktedes interesser i tilståelsessaker der fornærmede har bistandsadvokat, vil siktede gis *rett til forsvarer* når en sak er sendt til pådømmelse etter straffeprosessloven § 248 og det er oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede, se nytt annet ledd i straffeprosessloven § 99.

2.8 Gjenåpning

Fornærmede og etterlatte skal informeres om at gjenåpning er begjært, jf. straffeprosessloven § 397 nytt femte ledd.

Fornærmede og etterlatte skal videre gis rett til å uttale seg skriftlig om begjæringen, jf. straffeprosessloven § 398 nytt annet ledd.

2.9 Sivile krav

Det gjøres viktige endringer i reglene om behandling av sivile krav.

For å tydeliggjøre *ansvarsfordelingen mellom bistandsadvokat og påtalemyndighet*, skal sivile krav i saker med bistandsadvokat fremmes etter straffeprosessloven § 428, se straffeprosessloven § 428 første ledd nytt annet punktum. Dette medfører at fornærmede får full prosessuell partsstilling for kravet, blant annet slik at fornærmede har rett til å være til stede under hele hovedforhandlingen, rett til å føre egne bevis, rett til å stille spørsmål til tiltalte og vitner og til å prosedere og nedlegge påstand. Partsrettighetene som følger av det sivile kravet kommer i tillegg til de styrkede

rettighetene som følger av statusen som fornærmet (eller etterlatt) i selve straffesaken. I saker der det fremmes sivile krav, vil det følgelig foreligge parallelle grunnlag for fornærmedes (og etterlattes) prosessuelle rettigheter i saken.

I saker uten bistandsadvokat kan fornærmede fortsatt be om at påtalemyndigheten fremmer kravet.

Det innføres nye regler om *forberedelse av sivile krav*, jf. straffeprosessloven § 252 tredje ledd nytt annet punktum, § 264 b og § 265 nytt annet ledd. Hvis påtalemyndigheten skal fremme kravet, skal den så langt som mulig angi kravets størrelse i tiltalebeslutningen, jf. straffeprosessloven § 252 tredje ledd nytt annet punktum. Fornærmede skal deretter gis en frist til å be om endringer i angivelsen av kravet, jf. ny § 264 b første ledd i straffeprosessloven.

Hvis fornærmede skal fremme kravet selv, er fremgangsmåten regulert i ny § 264 b annet ledd i straffeprosessloven. Fornærmede skal fremsette krav for retten innen en frist fastsatt av påtalemyndigheten. Fornærmede skal angi kravets størrelse, dets faktiske og rettslige grunnlag samt hvilke bevis som vil bli ført. Retten skal sende kopi av kravet til tiltalte og fastsette en frist for bemerkninger til kravet.

Uansett om kravet fremmes av påtalemyndigheten eller fornærmede selv, skal forsvareren uttale seg om kravet, jf. straffeprosessloven § 265 nytt annet ledd.

Retten skal som hovedregel ha *plikt til å behandle krav* som fornærmede fremmer etter straffeprosessloven § 428. Retten gis likevel adgang til å nekte kravet forfulgt dersom det er åpenbart mest hensiktsmessig å behandle kravet i sivilprosessens former, jf. straffeprosessloven § 428 nytt fjerde ledd. Partene vil da ha mulighet til å kreve fortsatt behandling etter tvistelovens regler, jf. straffeprosessloven § 434 syvende ledd.

Det innføres nye regler om fremgangsmåten for *begjæring om ny prøving av sivile krav i forbindelse med anke i straffesaken*, se straffeprosessloven 310 første ledd nytt annet punktum, § 311 første ledd nytt annet punktum, § 314 nytt tredje ledd, § 325 nytt annet ledd og § 434 tredje til syvende ledd.

Det er særlig viktig å være oppmerksom på at det innføres *preklusive* frister for siktede for å begjære ny prøving av sivile krav sammen med anke i straffesaken. Siktede må innen samme frist som for anke eller eventuelt motanke i straffesaken, angi om hun eller han ønsker ny prøving av sivile krav som ble behandlet sammen med straffesaken, jf. straffeprosessloven § 310 første ledd nytt annet punktum og § 311 første ledd nytt annet punktum. Hva en slik begjæring om ny prøving av sivile krav skal inneholde, er angitt i straffeprosessloven § 314 nytt tredje ledd. En "fullstendig ankeerklæring" i straffesaken, jf. Rt. 1997 side 1643, vil etter det nye systemet ikke være tilstrekkelig for at siktede skal anses for å ha begjært ny prøving av sivile krav i saken.

For fornærmede blir fristsystemet annerledes. Dersom anken i straffesaken henvises til behandling, skal denne avgjørelsen forkynnes for fornærmede som samtidig skal gis en frist for å begjære behandling av sivile krav, eventuelt imøtegå en slik begjæring fra siktede, jf. straffeprosessloven § 325 nytt annet ledd og straffeprosessloven § 434 femte ledd. Denne fristen er *ikke* preklusiv, se Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) kapittel 11.8.1 side 100 annen spalte. Straffeprosessloven § 434 sjette ledd angir siste frist for når begjæring om behandling av sivile krav i ankeinstansen kan fremsettes – så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen. Dette er en videreføring av dagens rettstilstand. Departementet antar likevel at de nye reglene vil føre til at de fleste krav vil bli fremmet før denne siste fristen.

Begjæring fra påtalemyndigheten om ny prøving av krav må fremsettes så tidlig at den annen part har tilstrekkelig tid til å forberede seg på behandlingen, jf. straffeprosessloven § 434 sjette ledd. Fristen er den samme som etter gjeldende rett.

3. IKRAFTTREDELSE

Det er lagt til grunn at det ikke er behov for overgangsregler. Det betyr at alle endringene trer i kraft 1. juli 2008, og at disse endringene vil gjelde for alle pågående saker. Departementet legger til grunn at de nye reglene i hver enkelt sak vil gjelde fra det saksbehandlingstrinn som saken er på 1. juli 2008 og fremover. Som hovedregel vil det ikke være behov for å gjøre om igjen avsluttede saksbehandlingstrinn selv om det er kommet nye regler for tidligere stadier av saksbehandlingen.

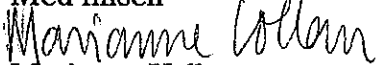
I forberedelsen av saker som kommer til hovedforhandling etter 1. juli 2008, må det imidlertid tas hensyn til de nye reglene også nå – før lovendringene har trådt i kraft. For eksempel skal fornærmede i saker med bistandsadvokat etter 1. juli 2008 forklare seg før tiltalte. Det er også viktig å være oppmerksom på at det kan inntre rett til bistandsadvokat for fornærmede eller etterlatte etter 1. juli i saker som tidligere ikke er behandlet med bistandsadvokat.

4. AVSLUTNING

Vi legger til grunn at adressatene gjør sine underliggende etater eller medlemmer oppmerksomme på ikrafttreddelsen av lov 7. mars 2008 nr. 5 på en hensiktsmessig måte.

Hvis adressatene ser behov for avklaringer eller tilrettelegginger i forbindelse med ikrafttreddelse eller andre endringer knyttet til regelverket, vil vi sette pris på innspill om dette.

Med hilsen

Marianne Vollan

kst. avdelingsdirektør

Aina Mee Ertzeid

rådgiver